

gyökeresen, hanem érzelmi és gondolatvilágának fokozatos megváltozásával, azaz benső meggyőződésből is szakíthat korábbi tévelygéseivel. Hogy mégis váratlanul éri az olvasót ez az alapos meggondolásból fakadó fordulat, annak egyszerű a magyarázata: tapasztalati tény, hogy a sokat meditáló emberektől általában ritkán várhatunk gyors, várható cselekvést.

A regény kompozíciója összhangban van a központi mondanivalóval. Történetileg is hitelesnek érezzük a művet, bár az író a történelemből csak annyit tartott meg, hogy „a mából visszatekintve a múlt is átélhetőbb és világosabb legyen”. Mészöly atmoszférateremtő képessége ezúttal is csillog. A „történetet” Saulus mondja el egyes szám első személyben. Ez a lírai előadásmód, amely hol érzékletes, hol száraz, szűkszavú, olykor kihagyásos, arra készíti az olvasót, hogy maga is átélje a hős lelkében lejátszódó küzdelmet. Nem könnyű olvasmány a *Saulus*, komoly erőfeszítést kíván az olvasótól, akinek értelmére és érzelmeire csaknem azonos intenzitással apellál az író.

Mészöly Miklós tehetséges, önmagával soha nem elégedett, folyton újat kereső művész. Kísérletezései időnként tévútra vezették, ami éppen olyan természetes és érthető, mint amennyire érthetetlen az, hogy egyesek az írónak csaknem minden művével kapcsolatban — a múltban helyenként okkal, újabban sokszor teljesen indokolatlanul — az egzisztencializmust emlegetik. Pedig Mészöly újabb írásaira nehezen ragasztható rá az egzisztencializmus címkéje. E jelentős író munkásságára jobban, alaposabban oda kell figyelni. Erre figyelmeztetett legutóbbi jelentős novellás kötete is (*Jelentés öt egérről*), de még inkább erre int a *Saulus*, ez a mai problémát felvető s a lehetséges válaszokat az értelmes olvasóra bízó, nehezen meghatározható válfajú — egyszerre költői, filozófiai, történelmi, lélektani, esszé- és fejlődésregény — modern regény. Annyi bizonyos, hogy ez a szürrealista elemekkel itt-ott még erősen átszőtt mű komoly nyeresége modern intellektuális prózának és nem marad el az utóbbi években megjelent jelentős történelmi és áltörténelmi regényeink mögött. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

BENKÓ ÁKOS

GODA GÁBOR: VALLOMÁSOK REGÉNYE — DE PROFUNDIS

„Az tartom, hogy a kor vallomásokra ingerli az írók és hőstét egyaránt. Nagyokat kell markolni a világból, hajlamaink, tudatosságunk, ösztöneink, fejlődési szintünk és világnézeti meggyőződésünk szerint. Aki valamit is megsejtett a mi mesterségbeli küzdelmeinkből, a nyersanyaggal vívott laokooni harcból, tudja, hogy ez az átkozottul szép mesterség nem tűri az illúziókat. Harcolnunk kell a múlt idővel, képességeink korlátaival, sajátosságainkkal s sajátosságainkért...” — mondta Goda Gábor az ÉS-ben 1964 végén megjelent interjúban. Egy évre rá a *Magányos utazás* és az ez évben megjelent *Vallomások regénye* e cél érdekében, e vágy ki-elégítendő született. A *Vallomások regénye* nem ellentétes elődjével, de más-hogyan, más elemekből építkezik. Az előbbi a magány és a közösség egymással vívott harcáról szól. Elsősorban az emberi élet érzelmi viszonyait teszi az író vizsgálat tárgyává; Tóth Flórián itáliai nyaralásának történetében az érzelmek szintézisét adja. A *Vallomások regénye*-ben inkább a gondolati anyag dominál. Útkeresés ez, a fogalmak és

tartalmak között. Az ún. egyetemes és az igazi humanizmus különbsége, vágy és nosztalgia, múlt és jelen harca feszíti a sorokat, műfajbéli kérdések (amelyek nagyobb részét már a *Naplófüzetéből* c. gyűjteményes kötetben is érintette az író) foglalkoztatják a regény alkotó szereplőit. Mindegyik alak vérbő, erőteljesen tipizált.

A múlthoz valóóságosan Zsóka néni, nosztalgikusan pedig apja és baráti körének emléke téríti vissza az írók. Zsóka néni a régi világ, a maga világának kemény „osztályharcosa”. Tóth Flórián apjának, a bátor és tehetséges sebészprofesszornak az emléke erőt adó, bátorító. Az író saját lelkében, magatartásában hozzá hasonlóan, következetesen próbálja szikéjével kitapintani, kívágni a fájó, a kóros sejteket. Ingadozását, engedékenységét súlyos szavakkal itéli el.

A mához több szállal, több személyn keresztül kapcsolódik Tóth Flórián. Abrabanell, a céltudatos, megingathatatlan ember szinte az ő másik énje, esti kornélos a kapcsolat közöttük. A nők mindegyike külön szint ad Tóth Flórián életének. A színész nő Kántor Katalin a

tehetség és a kiváló szexualitás, Rózsi-ka a szókimondás, a közvetlenség, a falu lassan változó világának megtestesítője. A legnagyobb hatalma Karolinának, a faluról nagy nehézségek árán eljutott medikának van. Nincs jelen a regényben, csak mások beszélnek róla, mégis varázslatos ideállá, vágygá nő. Halálával pedig monumentálissá. A világegés lehetősége, a felelősség nemcsak az ő élete kapcsán, hanem Abrabanell és Trebits doktor szavaiban is mindig és újra visszatér.

Goda Gábor az emberekben és a ma-

gában is meglévő, az elmúlt és az elmúlófélben levő társadalmak nyomán megmaradt filiszteri tulajdonságokról szól ebben a könyvében is. Ezt alapvető kérdésnek tartja, olyan jelenségek, amelyek valamennyi osztályt fertőzi. Ugyanolyan súlyos bírálatot mond mostani hőseiről is, mint más alakjairól, Poldiniról, vagy Gavariniról.

Játékosságból, gúnyból és lírából szövdök a regény, őszinte vallomás, lélektől lélekig tartó vágyakkal. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

MARI GYÖRGY

CSURKA ISTVÁN: A LÓ IS EMBER

Igen kedvelem Csurka István írásait. Ő viszont igen kedveli a lóversenyt. Ezt még a vak is észreveheti, amikor nemrég piacra került új kötetének címét olvassa: *A ló is ember*. Fölöttébb egyszerű, bár bántóan leegyszerűsített dolog lenne azt mondani, hogy lóverseny-szeretete miatt kedvelem az író műveit. Ám, mint minden hamis állítás, ez is tartalmaz annyi igazságelemet, ami figyelemre méltóvá és visszaautásíthatóvá teszi. De Csurka valóban jó író és akkor is jó író lenne, ha nem szeretne lóversenyre járni és arról írni (bár talán nem ennyire). Ha azt próbálnám fölleltározni, mely kellékek teszik őt jó íróvá, akkor dialógusainak dicséretével kellene kezdenem. Csurka úgy tudja beszéltetni hőseit, mint rajta kívül kevesen mások. Jellemei kedvelik és alkalmazzák az élőbeszéd természetes fordulatait, de anélkül, hogy a laposság, a hétköznapi-ság és az unalom bűnébe esnének. Frappánsul felelnek egymással oldalakon át. Közben nemcsak sok mindenről tudósítanak, hanem a történet is előrehalad. Egyszerre. Ami nem kis dolog, mert irodalmunkban garmadával találni olyan tollforgatókat, akiknek műveiben hol *beszélnek* a szereplők, hol meg *történik* valami. Külön-külön. Csurka másikat jótulajdonságúval nagyképszerűtől mentes szemléletmódját említeném. Át-tételes korunkban, amikor lassan már az értelmes mondatszerkezetek is elideglenednek egyes nagyra törő alkotóktól, örvendetes tapasztalni, milyen közvetlenséggel és természetességgel járja körül témáit, milyen derűvel és mosollyal kutatja a nem is egyszerű dolgok lényegét. Az is utánzásra méltó benne, hogy van mondanivalója, sőt filozófiája (!), de ezt olyan jól el tudja rejteni ábrázolt világa kis zugaiban, hogy anélkül tudatosulnak, vernek gyökeret az olva-

sóban, hogy az észrevénne, szemmel tudná kísérni ezt a reá mégiscsak ható folyamatot. Sokan izzadnak mostanában, hogy valami lényegest, érzékletest, megragadót mondjanak világunkról. Csurka könnyedén teszi ezt. Mértéktartása biztos határt szab ambíciójának is. Tudjavaljra, hogy nem lehet a világot egyik napról a másikra megváltani. Az ember nem írhat minduntalan olyan remekműveket se, amelyekben az Isteni színjáték értékvilága csakúgy benne foglaltatik, mint Shakespeare művészetének emelkedett nagyszerűsége. Ezért szívesen választja műfajául az újságtárcát, amelynek keretei a nagyszabású filozófiai koncepciók kiművelésére ugyan tényleg nem adnak lehetőséget, de arra, hogy számárfület mutassunk egynémely dolognak, tökéletesen megfelelők.

A természetességben, a keresetlenségben látom tehát Csurka művészetének nagy erényét. Új kötete ismét meggyőzött erről. Ebben is jókat dumálnak az emberek, kuncogva, lezseren, vagy megjátszott világfájdalommal bukdácsolnak a dolgok-eszmék útvesztőiben. Szeretik és leszólják a jó nőket, utálják a világot, amihez tulajdonképpen nagyon ragaszkodnak. És nem utolsósorban lóversenyre járnak. Tipszerek, nimolisták, turf-vagányok, lecsúszott és fel-emelkedőben levő egzisztenciák között rádiószerszertűk, operettlibrettisták, Kossuth-díjas költők futnak a pénzük után. Időnként még hazudnak, „kémkednek”, másokat becsapnak, kijátszának is — és mindezt csak azért, hogy változatossá és izgalomtól terhesse tegyék önmaguk számára a leégéshez, a teljes pénztelenséghez vezető utat, amelynek szükségszerűségében senki egy pillanatig nem kételkedik.

Ha jól meggondolom, tulajdonképpen az irodalom is — már elnézést a hason-